

УДК 351:379.8:613.7

*Л. А. Мельник,
к. держ. упр, головний консультант Управління культурно-мистецького фонду,
Державне управління справами*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ

*L. A. Melnik,
The candidate of sciences in public administration,
chief consultant of the Department of cultura and artistic fund, State Administration of Affairs*

THEORETICAL PRINCIPLES OF STATE REGULATION OF THE RESORT AND RECREATIONAL SPHERE

У статті розглянуто поняття “курорт”, “рекреація”, “курортно-рекреаційна сфера”, “рекреаційна послуга”.

Акцентовано увагу на тому, що сьогодні існують розбіжності в розумінні й трактуванні термінів “курорт” і “рекреація”. Дані поняття використовуються в різноманітних сферах суспільно-економічної активності (медицина, культура, освіта, туризм), використовуються на різних рівнях управління та регулювання соціокультурною діяльністю.

Виявлено, що поняття “курорт” в різних країнах має різне значення. В нормативно-правових документах України курорт – це освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об’єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації. У той же час, рекреація – це процес відтворення фізичних, духовних і нервово-психічних сил людини, який забезпечується системою заходів і здійснюється у вільний від роботи час на спеціалізованих територіях.

Акцентовано увагу на тому, що з одного боку, курортно-рекреаційна сфера є фундаментальною основою для розвитку внутрішнього оздоровчого туризму, міжнародної рекреації, торгівлі послугами відпочинку, а також курортної реабілітації (абілітації) як функціональної складової медичного туризму. З іншого боку, курортно-рекреаційна сфера не може ефективно функціонувати без туризму і, більше того, успішно розвиватись у ринковій сфері.

Встановлено, що курортно-рекреаційна сфера є одночасно соціальним і економічним явищем та може позитивно вплинути на структуру економіки. З одного боку її розвиток стимулює зростання виробництва в інших галузях економіки (торгівля, транспорт, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання і т.д.), з іншого - значно впливає на зайнятість населення.

Виявлено, що санаторно-курортна сфера в зарубіжних країнах є однією з самих високодохідних та динамічних сфер господарства, що розвиваються. Ефективне функціонуванню даної сфери у багатьох країнах призводить до значної кількості туристів, постійного надходження фінансових коштів, активного розвитку інфраструктури територій, створення додаткових робочих місць.

Встановлено, що головними джерелами механізму державного регулювання курортно-рекреаційної сфери є спроможність населення у самофінансуванні курортно-рекреаційних послуг та бюджетне фінансування необхідного мінімуму соціально значущих послуг санаторно-курортного лікування й курортної реабілітації.

Виявлено проблеми, які негативно впливають на соціальну й економічну доцільність використання наявного курортно-рекреаційного потенціалу регіонів України.

Emphasis is placed on the fact that today there are differences in the understanding and interpretation of the terms "resort" and "recreation". These concepts are used in various areas of socio-economic activity (medicine, culture, education, tourism), are used at various levels of management and regulation of socio-cultural activities.

It was found that the concept of "resort" in different countries has different meanings. In the normative legal documents of Ukraine, a resort is a developed natural territory on health-improving lands, which has natural medical resources necessary for their operation of buildings and structures with infrastructure, is used for treatment, medical rehabilitation, disease prevention and recreation. At the same time, recreation is a process of reproduction of physical, spiritual and neuropsychological forces of the person which is provided by system of actions and is carried out in free time from work in the specialized territories.

Emphasis is placed on the fact that on the one hand, the resort and recreational sphere is a fundamental basis for the development of domestic health tourism, international recreation, trade in leisure services, as well as resort rehabilitation (habilitation) as a functional component of medical tourism. On the other hand, the resort and recreational sphere cannot function effectively without tourism and, moreover, successfully develop in the market sphere.

It is established that the resort and recreational sphere is both a social and economic phenomenon and can positively affect the structure of the economy. On the one hand, its development stimulates the growth of production in other sectors of the economy (trade, transport, agriculture, production of consumer goods, etc.), on the other - significantly affects employment.

It is revealed that the sanatorium-resort sphere in foreign countries is one of the most highly profitable and dynamic spheres of the developing economy. The effective functioning of this area in many countries leads to a significant number of tourists, a constant inflow of funds, the active development of the infrastructure of the territories, the creation of additional jobs.

It is established that the main sources of the mechanism of state regulation of resort and recreational sphere are the ability of the population in self-financing of resort and recreational services and budget financing of the necessary minimum of socially significant services of sanatorium treatment and resort rehabilitation.

Problems that negatively affect the social and economic feasibility of using the existing resort and recreational potential of the regions of Ukraine have been identified.

Ключові слова: курорт, рекреація, курортно-рекреаційна сфера, курортно-рекреаційна послуга, державне регулювання курортно-рекреаційної сфери.

Keywords: resort, recreation, resort-recreational sphere, resort-recreational service, state regulation of resort-recreational sphere.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Курортно-рекреаційна сфера забезпечує багатогранний вклад у формування національного багатства країни. З одного боку, – це доходи виробників курортно-рекреаційних послуг, створені робочі місця, фінансові потоки заробітної плати, соціальних трансфертів, податків, рентної плати, з іншого – інвестиції в людський капітал, з яким пов'язується суспільний розвиток і здоров'я нації. При цьому виникає ефект заміщення державних видатків на охорону здоров'я більш ефективним джерелом самофінансування відтворення здоров'я населення через придбання курортно-рекреаційних послуг.

Світові тенденції розвитку туризму репрезентують позитивну динаміку попиту на курортно-

рекреаційні послуги. Адже близько 1/6 всіх внутрішніх і міжнародних туристичних витрат стосуються оздоровчого туризму.

У сучасних умовах назріла необхідність виведення курортно-рекреаційної сфери України на якісно новий рівень функціонування, існує потреба перебудови системи державної підтримки розвитку конкуренції.

Саме тому визначення теоретичних засад державного регулювання курортно-рекреаційної сфери є актуальним напрямом дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Зазначена проблематика перебуває в полі зору багатьох учених. Зокрема різні аспекти державного регулювання курортно-рекреаційної сфери висвітлено у працях таких науковців як: В.Бакуменко, М.Білінська, І.Валентюк, О.Васильєва, Н.Васильєва, О.Власюк, П.Ворона, І.Дегтярьова, І.Дробот, О.Ігнатенко, О.Лебединська, А.Лелеченко, А.Мерзляк, С.Серьогін, В.Шарий та ін. науковців.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є узагальнення теоретичного та практичного досвіду науковців щодо державного регулювання курортно-рекреаційної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Курортно-рекреаційна сфера перебуває в процесі становлення, тенденції її функціонування та розвиток змінюються з плином часу. З одного боку, перші відомості про курорти та їх значення у лікуванні, відновленні здоров'я і відпочинку мають більш ніж тисячолітню історію, а з іншого – тенденції активізації виробництва послуг і торгівлі ними на внутрішньому та міжнародних ринках зафіксовані відносно недавно. Зокрема, з другої половини ХХ ст. розпочались процеси виробничого освоєння природно-лікувальних ресурсів, інтенсифікації розвитку курортно-рекреаційної інфраструктури, формування багатокладної ринкової пропозиції послуг відпочинку й оздоровлення.

Незважаючи на те, що термін «курорт» і «рекреація» міцно закріпилися в науковому обігу, знайшли застосування в різноманітних сферах суспільно-економічної активності (медицина, культура, освіта, туризм), використовуються на різних рівнях управління та регулювання соціокультурною діяльністю, однак сьогодні так і існують розбіжності в їх розумінні й трактуванні, спостерігається відсутність єдиного термінологічного сприйняття.

Так, аналіз літературних джерел свідчить, що поняття «курорт» стало міжнародним, але його значення в різних країнах не завжди є тотожними. Зокрема, у Швейцарії курортом, як правило, називається будь-яке місце відпочинку, тоді як в Німеччині воно повинно відповідати нормативним вимогам. У країнах пострадянського простору прийнято вважати, що курорт повинен відповідати трьом базовим критеріям: природні лікувальні фактори, відповідна матеріально-технічна база для туризму і рекреації, визначений лікувальний профіль [3].

У США визнання місцевості курортом має більш ліберальний характер, ніж у європейських країнах, зокрема, немає законодавчих вимог щодо насиченості особливо цінними природно-лікувальними ресурсами певної території. Достатніми умовами для функціонування курорту, за мірками деяких американських учених, є першочергова наявність дестинацій SPA, Wellness і добре розвинута туристична інфраструктура [3].

У нормативно-правовому законодавстві України поняття «курорт» визначено як «освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації» [9].

Що ж стосується поняття «рекреація», то воно використовується з 60-х рр. ХХ ст. в літературі з фізіологічних, медичних, соціально-економічних, архітектурно-будівельних та інших проблем організації відпочинку населення. У випадках, коли відпочинок поєднується з лікуванням, рекреація означає відновлення здоров'я. Рекреація характеризується тривалістю часу, в межах якого відбувається відновлення сил, та діяльністю, спрямованою на це відновлення [1].

В англійській туристичній літературі під рекреацією розуміють явища та процеси, які пов'язані з відновленням сил у процесі відпочинку та лікування. Англійське «recreation and tourism» розуміють як «відпочинок та туризм» [8].

У науковій літературі США дефініція «рекреація» з'явилася в кінці 90-х рр. ХІХ ст. у зв'язку із введенням нормованого робочого дня, другого вихідного дня, літніх відпусток. Рекреація, відповідно, це відновлення, оздоровлення і простір, де здійснюються ці види діяльності [7]. В умовах сьогодення основні перетворення, що притаманні постіндустріальному суспільству пов'язані зі змінами від моделі проведення вільного часу з метою простого відтворення життєвих сил до моделі змістовного проведення дозвілля, яке забезпечується і реалізується через існування та організацію численних різноманітних видів рекреаційних та туристичних атракцій.

Аналіз літературних джерел свідчить, що на основі курортно-рекреаційних потреб формується попит рекреантів, який виражається не стільки в їх бажанні, скільки у здатності отримувати курортно-рекреаційні послуги. Потреби перетворюються на попит, який виражає купівельну здатність людини [5].

На основі взаємодії попиту та пропозиції на курортно-рекреаційні послуги виникає курортно-рекреаційний продукт, який орієнтований безпосередньо на споживача і враховує його індивідуальні потреби.

Тому курортно-рекреаційна сфера як сектор економіки виконує активну роль у формуванні ринкового простору, що охоплює сфери і галузі, які прямо або опосередковано беруть участь у створенні курортно-рекреаційного продукту.

При наданні курортно-рекреаційного продукту, курортно-рекреаційна територія має бути належним чином облаштована в плані розвитку техніко-економічних комунікацій. Українські курорти повинні розвиватися комплексно, разом із будівництвом автомобільних доріг, спорудженням придорожньої інфраструктури, відновленням об'єктів культурної спадщини, розвитком виробництва екологічної продукції, торгівлі, банківських, страхових, інформаційних та інших послуг [4].

Доречно акцентувати увагу на тому, що з одного боку, курортно-рекреаційна сфера є фундаментальною основою для розвитку внутрішнього оздоровчого туризму, міжнародної рекреації, торгівлі послугами відпочинку, а також курортної реабілітації (абілітації) як функціональної складової медичного туризму. З іншого боку, курортно-рекреаційна сфера не може ефективно функціонувати без туризму і, більше того, успішно розвиватись у ринковій сфері.

Слід зазначити, що споживачі курортно-рекреаційних послуг не ставлять собі подорож за ціль, хоча й не виключають її, бо це засіб досягнення цілі, тому приймають туристичні послуги як належні та оплачують їх.

Отже, курортно-рекреаційна сфера, яка є одночасно соціальним і економічним явищем, може позитивно вплинути на структуру економіки. З одного боку її розвиток стимулює зростання виробництва в суміжних галузях економіки (торгівля, транспорт, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання і т.д.), з іншого - значно впливає на зайнятість населення.

Розглядаючи сукупність компонентів і властивостей доквілля, які сприяють курортно-рекреаційній діяльності, встановлено, що найпривабливішими регіонами з є АР Крим та Закарпатська область (близько 30% території країни), Київська та Івано-Франківська (до 20%), Одеська та Львівська (близько 15%), Харківська (понад 15%) області [2].

Водночас, незважаючи на економічну доцільність та високу потребу в розвитку рекреаційної сфери, простежується значна територіальна диференціація рівня освоєння та використання курортно-рекреаційного потенціалу. У деяких регіонах України курортно-рекреаційний потенціал недовикористовується або використовується неефективно. Така ситуація склалася в Запорізькій, Миколаївській, Одеській та Херсонській областях, де разом із високим ступенем використання сукупного природно-ресурсного потенціалу та значним рівнем освоєння оздоровчих та рекреаційних територій простежується недовикористання наявного курортно-рекреаційного потенціалу. Разом із тим позитивним є той факт, що за прогнозними оцінками фахівців до 2026 р. підвищиться рівень освоєння та використання рекреаційного потенціалу України в цілому та її окремих областей, а саме: Вінницької, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької областей [2].

Міжнародний досвід свідчить, що у сучасній світовій економіці курортні рекреації - одна з самих високодохідних та динамічних сфер господарства, що розвиваються. Багато країн мають завдяки цьому не лише постійно зростаюче джерело валютних надходжень, але і за рахунок залучення мільйонів туристів активно розвивають інфраструктуру територій, створюють додаткові робочі місця. За даними Всесвітньої туристської організації (UNWTO) [12] на частку курортів і пов'язаних з ними галузей нині припадає 9,7% робочих місць світу, 11,1% міжнародних інвестицій, 14% експорту та 9-15% світового валового внутрішнього продукту. Туристи витрачають 12,8% всіх коштів, які витрачаються світовими споживачами. У 2016 році країни світу заробили за рахунок прийому споживачів туристично-рекреаційних послуг \$1,6 трл. Наприклад, у 2010 році цей показник складав \$820 млрд., а у 2000 році - \$481 млрд. Середньостатистичний рекреаційний турист, який відвідав Європу, приніс місцевій економіці дохід у розмірі \$910, а для країн Східної Європи і європейських республік колишнього СРСР цей показник склав \$420.

Аналіз літературних джерел свідчить, що сьогодні досить складно провести розмежування засобів державного регулювання в курортно-рекреаційній сфері від таких суміжних у соціальному плані сфер, як охорона здоров'я і туризм. Державна політика в курортно-рекреаційній сфері нерозривно пов'язана із системою охорони здоров'я, оскільки її спрямування стосується підвищення рівня здоров'я та покращення якості життя громадян.

При цьому акредитація виробників курортно-рекреаційних послуг за медичним профілем означає офіційне визнання (підтверджується акредитаційним сертифікатом) належних умов для якісного, своєчасного, кваліфікованого медичного обслуговування, дотримання стандартів у сфері охорони здоров'я, відповідності медичних працівників єдиним кваліфікаційним вимогам відповідно до розроблених «Критеріїв державної акредитації санаторно-курортних закладів України», затверджених наказом МОЗ України № 167 від 08 травня 2002 року [6].

Однак, як свідчить практика, страхові механізми фінансування відновлення здоров'я населення в Україні не набули поширення. Тому у зв'язку зі зростанням потреб у санаторно-курортному лікуванні та оздоровленні населення головними джерелами механізму державного регулювання курортно-рекреаційної сфери залишається спроможність населення у самофінансуванні курортно-рекреаційних послуг та бюджетне фінансування необхідного мінімуму соціально значущих послуг санаторно-курортного лікування й курортної реабілітації.

Співвідношення різних типів фінансування визначається системою цінностей, які склалися в суспільстві, а конструювання вартості курортно-рекреаційних послуг ґрунтуються на критеріях їх доступності,

якості й ефективності для людини та її здоров'я. Соціальний вектор розвитку курортно-рекреаційної сфери не виключає ринкові засади підприємництва, комерційного госпрозрахунку, самоокупності, самофінансування виробників курортно-рекреаційних послуг.

Важливим засобом державного регулювання економічного освоєння курортно-рекреаційного простору є встановлення спеціальних умов охорони, відтворення і використання природно-рекреаційних ресурсів через запровадження заповідного режиму, застосування економічних важелів стимулювання сталого розвитку територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які, відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 року № 2456-ХІІ, можуть використовуватися «в оздоровчих та інших рекреаційних цілях» [10].

Сьогодні курортні та рекреаційні території складають 9,1 млн га, а це близько 15% усієї території України. Однак існує ряд проблем, які не лише ускладнюють сталий розвиток, а й можуть спричинити руйнування і знищення курортно-рекреаційного потенціалу українських територій. Зокрема, затягування та невиконання робіт із встановлення меж округів і зон санітарної охорони курортів унеможливило розробку і затвердження генеральних планів курортів, відбувається стихійна забудова населених пунктів курортних територій житловими та промисловими об'єктами, розвиваються несумісні з курортом виробництва та види економічної діяльності [11].

Тому, з метою підвищення ефективності управління курортно-рекреаційним потенціалом в країні та підвищення рівня його віддачі потребують врегулювання на законодавчому рівні питання розподілу повноважень між низкою органів державної виконавчої влади, що мають безпосереднє відношення до здійснення курортно-рекреаційної діяльності. При цьому, нормативного закріплення потребує також визначення ідентифікаційних ознак, статусу курортно-рекреаційних територій та їх зарахування до різних категорій (міжнародного, державного, місцевого значення), а також уточнення їх переліку і відповідної компетенції органів державної влади різних рівнів щодо здійснення повноважень на таких територіях.

На сьогодні існує значна кількість проблем, які мають негативний вплив на соціальну й економічну доцільність використання наявного курортно-рекреаційного потенціалу регіонів України. Серед них найбільш вагомими є:

- слабка інноваційно-інвестиційна активність у формуванні та використанні курортно-рекреаційного потенціалу регіонів України;
- дефіцит інвестицій у цілому та обмеження іноземних інвестицій (особливо довгострокових) у розвиток курортно-рекреаційної сфери;
- недостатня розвиненість інфраструктури курортно-рекреаційної сфери та обслуговуючих галузей;
- невиваженість цінової політики галузі;
- незадовільні умови подорожування туристів;
- незадовільний стан матеріально-технічної бази, високий рівень зношеності основних фондів курортно-рекреаційної сфери;
- низька комфортність і умови проживання в об'єктах курортно-рекреаційної сфери;
- низький рівень та якість послуг, що надаються в туристичній та курортно-оздоровчій сфері, їх невідповідність світовим стандартам;
- руйнація системи соціального туризму та надання рекреаційних послуг, практична недоступність до рекреаційних ресурсів малозабезпечених верств населення, зменшення кількості осіб, що оздоровилися тощо.

Слід акцентувати увагу на тому, що специфіка курортно-рекреаційної діяльності, що полягає у функціонуванні розгалуженого комплексу установ (медичні заклади, установи, котрі здійснюють природоохоронну діяльність, туристичні агентства, спортивні заклади, транспортні підприємства, заклади громадського харчування та торгівлі, заклади із надання різноманітних послуг – аптеки, перукарні, розважальні центри, автостоянки), значно ускладнює виокремлення її як окремого виду економічної діяльності, оцінювання результативності функціонування й впливу на соціально-економічний розвиток окремих локальних територій, а також обґрунтування та запровадження ефективного механізму управління нею.

Тому оцінювання ролі курортно-рекреаційної сфери в розвитку територіальних утворень доцільно здійснювати за кількома напрямками, а саме: за впливом на формування узагальнюючих показників розвитку господарства регіону; за участю у створенні фінансової бази територій, де здійснюється така діяльність; за досягнутими показниками рівня життя населення в курортно-рекреаційних регіонах; за ступенем участі у формуванні іміджу території та підвищенні рівня її привабливості для бізнесменів й відпочивальників.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Встановлено, що в багатьох країнах світу курортно-рекреаційна сфера обслуговування має важливе соціально-економічне значення і сприяє: збільшенню місцевих прибутків; створенню нових робочих місць; забезпеченню зростання рівня життя місцевого населення; розвитку усіх галузей, пов'язаних з виробництвом курортно-рекреаційних послуг; розвитку соціальної та виробничої інфраструктури в центрах обслуговування; удосконаленню господарської інфраструктури через стимулювання будівництва об'єктів обслуговування; активізації діяльності центрів народних промислів та розвитку культури.

Крім того, курортно-рекреаційна сфера обслуговування має багатофакторну соціально-економічну природу, яка представляє, з одного боку, комерційну діяльність відповідних закладів, а з іншого боку, відіграє важливу соціальну роль, пов'язану з відпочинком, реабілітацією та фізичним оздоровленням людини.

Встановлено основні проблеми, які мають негативний вплив на соціальну й економічну доцільність використання наявного курортно-рекреаційного потенціалу регіонів України, що стануть об'єктом наших наступних наукових досліджень.

Література.

1. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг : навч. посіб. / В. В. Величко. – Х. : Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. – 202 с.
2. Вяткіна Т. Сучасні передумови ефективного функціонування ресурсного потенціалу регіону / Т. Вяткіна // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2015. – Вип. 39 (2). – С. 176-185.
3. Гуменюк В. В. Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери : монографія / В.В. Гуменюк. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – 372 с.
4. Гуменюк В. В. Рекреаційна діяльність як муніципальний важіль оптимізації ринку праці / В. В. Гуменюк, М. В. Угрин // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Економіка. – 2011. – № 8. – С. 214–221.
5. Жваненко С. А. Курортно-рекреаційна сфера як чинник економічного зростання національної економіки / С. А. Жваненко // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 5. – С.73–78.
6. Критерії державної акредитації санаторно-курортних закладів України : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08 трав. 2002 року № 167 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20020508_167.html
7. Левцов С. В. Зарубіжний досвід організації надання рекреаційних послуг та його імплементація в Україні [Електронний ресурс] / С. В. Левцов / Державне управління: удосконалення та розвиток : електрон. наук. фах. вид. – 2015. – № 9. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/>
8. Левцов С. В. Поняття рекреаційної послуги як продукту рекреаційної діяльності / С. В. Левцов // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. / за ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2013. – Вип. 37. – С. 443–450.
9. Про курорти : Закон України від 05 жовт. 2000 року № 2026-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2026-14>
10. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 черв. 1992 року № 2456-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/page>
11. Санаторно-курортне лікування, організаційний відпочинок та туризм в Україні : статистичний бюлетень. – К. : Державний комітет статистики України, 2015. – 101 с.
12. Статистика UNWTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org/index.php>.

References.

1. Velychko, V.V. (2013), *Orhanizatsiia rekreatsijnykh posluh* [Organization of recreational services], Kharkiv's'kyj natsional'nyj universytet mis'koho hospodarstva im. O.M. Beketova, Kharkiv, Ukraine.
2. Viatkina, T. (2015), “Modern preconditions for effective functioning of the resource potential of the region”, *Zbirnyk naukovykh prats' Cherkas'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*, vol. 39 (2), pp. 176-185.
3. Humeniuk, V.V. (2016), *Derzhavne rehuliuвання kurortno-rekreatsijnoi sfery* [State regulation of the resort and recreational sphere], *Kyiv's'kyj natsional'nyj torhovo-ekonomichnyj universytet*, Kyiv, Ukraine.
4. Humeniuk, V.V. (2011), “Recreational activity as a municipal lever of labor market optimization”, *Visnyk Prykarpats'koho universytetu*, vol. 8, pp. 214–221.
5. Zhvanenko, S.A. (2016), “Resort and recreational sphere as a factor of economic growth of the national economy”, *Investysii: praktyka ta dosvid*, vol. 5, pp. 73-78.
6. The Ministry of Health of Ukraine (2002), “Order of the Ministry of Health of Ukraine “Criteria for state accreditation of sanatoriums of Ukraine””, available at: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20020508_167.html (Accessed 4 June 2018).
7. Levtsov, S.V. (2015), “Foreign experience in the organization of recreational services and its implementation in Ukraine”, *Derzhavne upravlinnia: udoskonallennia ta rozvytok*, [Online], vol. 9, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/> (Accessed 4 June 2018).
8. Levtsov, S.V. (2013), “The concept of recreational service as a product of recreational activities”, *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia*, vol. 37, pp. 443-450.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine “About resorts”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2026-14> (Accessed 4 June 2018).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine “ On the nature reserve fund of Ukraine”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/page> (Accessed 4 June 2018).
11. (2015), *Sanatorno-kurortne likuvannia, orhanizatsijnyj vidpochynok ta turyzm v Ukraini* [Spa treatment, organizational recreation and tourism in Ukraine], *Derzhavnyj komitet statystyky Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.
12. “Statystyka UNWTO”, available at: <http://www.unwto.org/index.php> (Accessed 4 June 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.08.2018 р.